

Megnyílt az Ötvös Mesterségtörténeti Gyűjtemény II.

KULCSSZEREP AZ OKTATÁSBAN

A *Magyar Iparművészet* az előző számában hírt adott arról, hogy Zoltán Tamás megnyitotta Ötvös Mesterségtörténeti Gyűjteményét az Erzsébetvárosban. Az alábbiakban röviden bemutatjuk a szaktörténeti tárlat anyagát. Az utcáról nyíló kiállítóhely létét fémműveseszközökkel készített tábla hirdeti, mely Bajcsi-Nagy Balázs iparművész munkája. Belépve a tárlat központi termébe érünk, ahonnan négy szobán és átjárókon keresztül haladva tekinthető meg a gyűjtemény. A kiállítás az ötvösség

megannyi területén kalauzol végig, bejárása kötetlen, az egyes egységek sorrendje szabad.

A fogadótér vitrinsorának köszönhetően, balról jobbra haladva, a nemesfémöntés különféle módozataival és eszközeivel ismerkedhetünk meg. Így a homoköntéssel, a precíziós centrifugálöntéssel, a kokillába öntéssel és az öntéshez kapcsolódó eszközökkel. Középpont egy gyönyörű pedálos polírozógép látható a 19. század végéről. A további tárlókban a mérés, a méretezés és a vizsgálat,

A műhelysarok részlete az asztalon álló üveggömbbel | Workshop corner with a carboy on the table
Fotó: Varga Gábor György

végül a cizellálás kellékei sorakoznak. Mellettük áll a méretes golyóprés, amely a felette sorakozó verőtövekkel kombinálva – több tonna nyomóereje jóvoltából – könnyedén ki is préselhetné azok lemezprofilját. A vitrinek feletti századelős szakipari hirdetések is jelzik a szemléldőnek, hogy egy dicső mesterség múltjába csöppent bele.

Archaikus égők, forrasztó- és olvasztópisztolyok. Lent középen: a pórispersely (bóraxadagoló) | Archaic burners, soldering and melting torches. Bottom middle: borax feeder
Fotó: Varga Gábor György

Jobbra térve egy ódon hangulatú, berendezett ötvös-műhelybe ér a látogató, ahol – ha szerencsés – akár dolgozó ötvössel is találkozhat, akinek közreműködésével megelevenedik a régi műhely. Itt az érdeklődő olyan ipartörténeti gyöngyszemeket is láthat, mint például az ötvösasztalon álló, vízzel telt üveggömb, a *bretten*, amely a villanyvilágítás előtti korszak ősi találmányaként a fényforrás (például a gyertya) fényét a munkavégzés pontjára fókuszálja, hatékonyan segítve ezzel az ötvös precíz munkáját. Akárcsak itt, a komolyabb ötvösműhelyeknek is elmaradhatatlan tartozéka a húzópad. Ez a dróthúzás és csököszítés eszköze, amelynek méretét a nehéz fizikai műveletet megkönnyítő hosszabb erőkar és a stabil támasz indokolja. Felette a vitrinekben a forrasztás, illetve a további

hővel járó technológiák alkalmazhatóságai sorakoznak: az archaikus égők, a forrasztó- és olvasztópisztolyok és a mára kiveszőben lévő pórispersely. Ez utóbbi – nyúlványának finom pecegetésével – a forrasztáshoz használt bórax (folyósítóanyag) egyenletes adagolására szolgál. Az ötvösség a történelem során megannyi ágra szakosodott (ilyen például az aranyművesség és az ezüstművesség), nem véletlen tehát, hogy a műhelytér sarkában különféle ezüstműves-kalapácsok is sorakoznak. Ezek a lemezből való alakítások, a domborítás, a felhúzás stb. műveleteinek eszközei. Nem mehetünk el szó nélkül a miniatűr ötvösműhely mellett sem. Kecskés Viktor munkája Zoltán Tamás egykori műhelyét idézi meg – a gyűjtő ajándékként kapta ezt a szakma közösségétől.

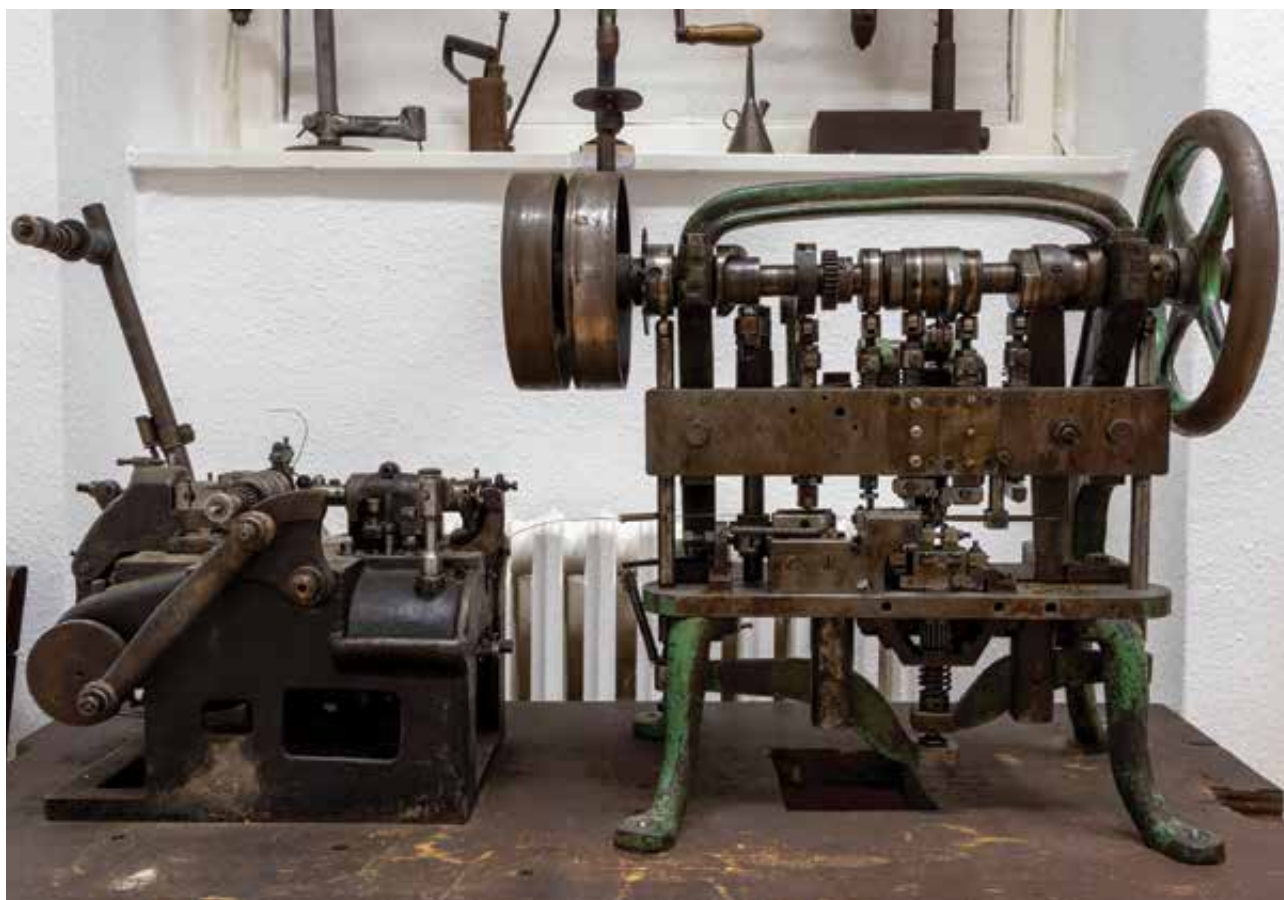
A hátsó szobák felé haladva, az elsőben az ugyancsak az ezüstművességhez kötődő formavasak és szarvasüllők láthatók, felettük tűzifogók. Találunk itt még régi hengereket és fúrókat – köztük egy különleges röpsúlyos, golyós változatot – is. A fő attrakciók minden bizonnyal

Kétszáz éves húzópad a műhelysarkban
Two-hundred-year-old drawing frame in the workshop corner
Fotó: Varga Gábor György

Ezüstműves-kalapácsok a műhelysarkban
Silversmiths' hammers in a workshop corner
Fotó: Varga Gábor György

Száz–száztíz éves mechanikus lánckészítő gépek | Mechanical chain-making machines aged 100–110 years

Fotó: Varga Gábor György

A fémművészet kézi eszközei | Manual tools of metallography

Fotó: Varga Gábor György

az ilyen alkalmazosságok hőskorából származó, százéves lánckészítő gépek. E tisztán mechanikus, egyben elképesztően bonyolult szerkezetek egyike a mai napig működőképes, ami a tárlaton demonstrálható.

Végül az utolsó szobába érve elsőként egy régi, szintén életre kelthető giluzsáló gép fogadja a látogatót. A giluzsáló gép (képét lásd az előző lapszám 20. oldalán) képes átvésni a mellette elhelyezett mintavasakon szereplő dekort valamely befogott lemezfelületre, például egy cigarettatárca felületére. A szomszédos vitrinben mindez a tárgyakon is megismerhető, akár csak a zománcozás kellékei. A hosszú fal mentén elsőként egy régi galvanizálóberendezés elemei jelzik, hogy a 19. század derekától a különféle elektrolízises technikák megjelentek az ötvösségben is. A galvanoplasztika különféle tárgyak egy az egyben történő másolását tette lehetővé, felületbevonó változatai a mai napig léteznek. Mellette a néhai kézi polírozás kellékei: a nemesacéllal (alul) és a vérkövekkel fényező eszközök (felül). Utána a kézi vésés a vésőkkel, a véséshez is használatos foglalgolyóval, azaz egy, a talapzatában elfordulni képes befogóeszközzel és a produktumot

szemléltető tárgyakkal. A vésés és drágakőfoglalás ugyan csak száz-százhusz éve levált már az ötvösségről, mesterei szakosodtak, ám egyszerűbb változatait sok ötvös maga végzi. Jobbról a menetfúrás, illetve a menetmetszés ódon eszközeit találjuk, végül főként az aranyművesek által

Pórispersely (bóraxadagoló) | Borax feeder
Fotó: Varga Gábor György

Miniatűr ötvösműhely. KECSKÉS Viktor munkája | A miniature goldsmith's shop. Made by Viktor KECSKÉS
Fotó: Varga Gábor György

használt fogók sorakoznak. A szemközti falon, felül, a gépi felhúzáshoz szükséges kéziszerszámok látszanak. A 19. század középső harmadában – a második ipari forradalom idején – debütáló technikai újításként a felhúzáskor már az eszterga elvén működő forgótengelyre fogják a fasablont és a féMLEMEZT, majd a forgás során kéziszerszámokkal nyomják rá a lemezt a sablonra.

Végül egy átvezető kisebb szobácskán keresztül visszajuthatunk a bejárati enteriőrbe. Az átjáró vitrinjeiben az éremveréstől a gyémántcsiszoláson át az órásmesterségig megannyi, az ötvösségből jó ideje kiszerveződött szakmai terület eszközeit is megismerhetjük. A nemesfémek finomságvizsgálatát szolgáló próbasavak, karctűk és egyéb elemek modernebb változatai számos ékszerületben megtalálhatók ma is. Idetartozik a mérés is, ami nem csupán a nemesfémek, de a drágakövek szempontjából is rendkívül fontos.

Egy másik átjáróba az egykori működéshez kapcsolódó papírok, dokumentumok kerültek: számlák, mesterlevelek, működési engedélyk és effélék, illusztrálva, hogy a nemesfémekkel és drágakövekkel való foglalatosság szigorú engedélyekhez kötött és precízen vezetett nyilvántartást igénylő mesterség. A központi enteriőrben találunk még

egy dupla vitrint, amely jelenleg az ötvösséghez kapcsolódó könyveket tartalmazza, jelezve, hogy a szakavatott gyűjtő a szakkönyveket sem nélkülözheti.

E vázlatos áttekintés is érzékelteti, hogy mennyire sokoldalú gyűjtemény ez. Jelenlegi bemutatása minden korábbihoz képest bőségebb, ám még így is csupán a teljes gyűjteményi anyag felét jeleníti meg. A kiállítási koncepció szerint a gyűjtemény jelenleg nem látható része is apránként a közönség elé kerül majd az említett dupla vitrinben kicsiny időszakos, tematikus tárlatok formájában.

A kiállítás központi termék részlete
Part of the central room of the exhibition
Fotó: Varga Gábor György

A kézi vésés eszközei mintadarabok kíséretében
Hand tools of engraving and sample pieces
Fotó: Varga Gábor György

A kiállítás anyaga olyannyira speciális, hogy szakavatott bemutatás nélkül aligha értelmezhető, így a legavatottabb tárlatvezető – Zoltán Tamás – mellett az ötvöstársadalom önkéntesei fogják betölteni e szerepet. Ugyancsak idetartozik a műhelysarok élővé tétele és más eseti bemutatók szervezése, amihez szintén az ötvösközösségből verbuválódnak a kulcsemberek. Mindez korántsem meglepő, hiszen epedve vártuk e hely létrejöttét, ezért ápolása, működtetése közös ügyünk! Ez szükséges a hely intézményesüléséhez is, hogy ne csupán Zoltán Tamás vállán nyugaljon ennek terhe.

E gyűjteménynek kulcsszerep jut az oktatásban, így várja a képzőhelyek: az iskolák, az egyetemek tanulóit, tanárait, a már gyakorló ötvösöket, becsüsöket, és a jövő ötvöseit mellett természetesen a nagyközönség érdeklődőit is!

SIMONYI István
művészettörténész

(Ötvös Mesterségtörténeti Gyűjtemény. Budapest, Erzsébetváros, Akácfa utca 59. Nyitás: 2022. február 22.)

A cikk első része lapunk 2022/2. számában olvasható.